

Contents

1. dia.....	1
2. dia.....	3
3. dia.....	5
4. dia.....	14
5. dia.....	23
6. dia.....	28
7. dia.....	36

1. dia

Definíció (Média): Médiának nevezzük a kommunikáció bármely eszközét, amely biztosítja egy közlemény eljuttatását egy közlőtől a fogadóig, függetlenül attól, hogy a kommunikációban résztvevők egyének vagy csoportok. Ilyen értelemben bármilyen eszköz, amely egy információt téren és időn át juttat el egy forrástól a fogadóhoz, a kommunikáció médiumának tekinthető.

Definíció (Médiatechnológia): Azon mérnöki megoldások összessége, amely

- hang, kép, mozgókép, ezekhez kapcsoló kiegészítő információ
- előállítását, feldolgozását, továbbítását, tárolását, megjelenítését

teszi lehetővé.

Médiatechnológia céljai:

- Továbbítás
Média: hálózat (vezető, optikai szál, rádióhullám)
 - Átvitel (azonos időben)
 - Sokszorosítás (elosztás) (nem mindig)
- Tárolás
Média: permanens adathordozó (manapság jellemzően digitális)
 - Archiválás (későbbre megőrzés)
 - Továbbítás (nagy késleltetés) (adatsebesség?!)
 - Sokszorosítás
- Feldolgozás
Média: átmeneti, nem releváns; a tartalom változása a lényeges
 - Egy vagy több médiatartalomról egy vagy több másikat
- Hibrid
 - A fentiek közül egynél több alkalmazása

Adattömörítés:

1. Célja:
 - A kódolt adat kisebb méretű, gazdaságosabban tárolható vagy vihető át

2. Jellemzője:

- dekódolással hibamentesen visszanyerhető belőle az eredeti adat.

Jeltömörítés:

A kódolt adatból visszaállított jel különbözhet az eredetitől, azaz veszteség lép fel. Az azonban cél, hogy a lehető legjobban hasonlítson egymásra az eredeti és a dekódolt jel.

1. Célja:

- valamilyen hűségkritérium alapján a legjobban megfelelő kódolt adatot rendeljük hozzá a jelhez

2. Jellemzője:

- nagyobb tömörítés → nagyobb információvesztés
- kisebb tömörítés → kisebb információvesztés

2. dia

Rádió feltalálója: Tesla (1893)

Frekvenciatartományok

Megnevezés magyarul	Megnevezés angolul	Frekvencia	Hullámhossz
Hosszúhullám (HH)	Low Fr. (LF)	30 – 300 kHz	10 – 1 km
Középhullám (KH)	Mid Fr. (MF)	300 – 3000 kHz	1000 – 100 m
Rövidhullám (RH)	High Fr. (HF)	3 – 30 MHz	100 – 10 m
Ultrarövidhullám (URH)			
Méteres	Very High Fr. (VHF)	30 – 300 MHz	10 – 1 m
Deciméteres	Ultra High Fr. (UHF)	300 – 3000 MHz	100 – 10 cm
Centiméteres	Super High Fr. (SHF)	3 – 30 GHz	10 – 1 cm
Milliméteres	Extra High Fr. (EHF)	30 – 300 GHz	10 – 1 mm

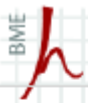
Feladat:

Mekkora antenna szükséges a 100 MHz-es FM adás vételéhez, ha $\lambda/8$ -as antenna kell a jó minőségű vételhez?

Megoldás:

$$\lambda = \frac{c}{f} = \frac{3 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}}{10^8 \frac{1}{\text{s}}} = 3 \text{ m}$$

$$\frac{\lambda}{8} = \frac{3}{8} \text{ m}$$

Rádiózásban használt sávok

Megnevezés magyarul	Megnevezés angolul	Frekvencia	Hullámhossz	Moduláció
Hosszúhullám (HH)	Long Waves (LW)	150 – 300 kHz	2 – 1 km	AM
Középhullám (KH)	Mid Waves (MW)	500 – 1500 kHz	600 – 200 m	AM
Rövidhullám (RH)	Short Waves (SW)	6 – 20 MHz	50 – 15 m	AM
Ultrarövidhullám (URH) (FM)	Ultra Short Waves (FM)	88 – 108 MHz	3,4 – 2,78 m	FM

Lakihegy adótorony:

- Hely: Lakihegy (Szigetszentmiklós)
- Adóteljesítmény: 120 kW
- Magasság: 314 m
- Átadás éve: 1928
- Rekord:
 - Magyarország legmagasabb építménye
 - világ legnagyobb Blaw-Knox-antennája (szivar alakú acél)

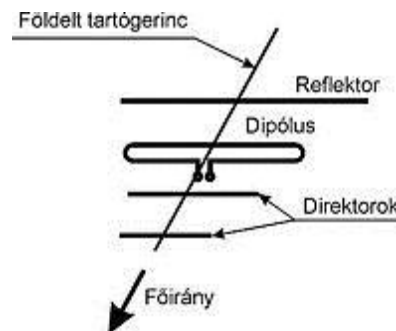
Solti adótorony:

- Hely: Solt
- Adóteljesítmény: 2 MW
- Magasság: 304 m
- Építés éve: 1974-1977
- Adás: Kossuth Rádió (mr1) (540kHz)

Yagi antenna működése:

- Dipólus kerül csatlakoztatásra
- Hossz: $\lambda/2$, $\lambda/4$
- Reflektor kb. 5%-kal hosszabb
- Direktorkok kb. 5%-kal rövidebbek

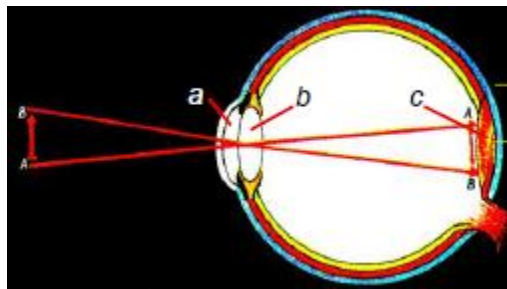

3. dia

Az emberi látórendszer (**HVS: Human Visual System**) az elektromágneses spektrumnak csak egy egészen keskeny részét képes érzékelni: az *ultraibolya* (ibolyán túli) és az *infravörös* (vörösön „innyi) sugárzás közötti kb. **400-700 nm**-es hullámhossz tartományt.

A **látószerv** gyűjtőnév, beleértendő a szem, a látóidegek és az agy azon részei, melyek a fényingert ingerületté alakítják át.

A *pupillán* (a) áthaladó fénysugarakat a *szemlencse* (b) gyűjti össze és fókuszálja a *retinára* (ideghártyára) (c), ahol fordított állású, kicsinyített, valódi kép keletkezik.

Látóideg-végződés:

- **Csapok:**
 - fényérzékeny elemek
 - biztosítják az erős fényhez hozzászokott szem fény és színérzékenységét -> a csapokkal látunk színeket, de csak világosban
 - a retina közepén helyezkednek el
- **Pálcikák:**
 - biztosítják a gyenge fényhez hozzászokott szem fényérzékenységét
 - a retina széle felé haladva számuk fokozatosan nő

Definíció (Láthatósági függvény): az azonos intenzitású, de eltérő hullámhosszú fény hatására a szemben keletkezett fényérzet a láthatósági függvény szerint változik.

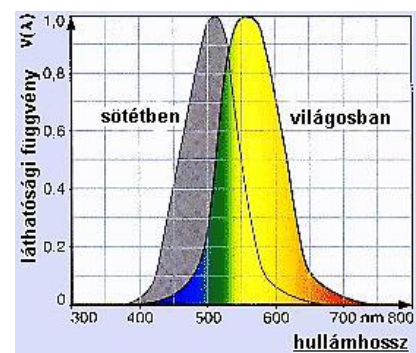
- a láthatósági függvény nagyon sok ember látásának átlagos érzékenységét tükrözi.
- a görbe maximuma kb. 555 nm hullámhossznál van.
- a láthatósági függvény eltér erős és megvilágítás esetén

Nappal (jó megvilágításban)

- A csapok működésének eredménye
- Látunk színeket
- Maximuma 555 nm-nél van (zöldessárga)

Sötétben (gyenge megvilágításnál)

- A pálcikák működésének eredménye
- Nem látunk színeket
- Maximuma a kék irányába tolódik el (kb. 505 nm – zöld)

Definíció (Fényáram [lumen]): a sugárzott teljesítmény ($\Phi(\lambda)$) a láthatósági függvénnyel ($V(\lambda)$) korrigálva, vagyis: amit a szem a sugárzott teljesítményből „lát”.

Definíció (Fénysűrűség): egységnyi felületre egységnyi térszögben eső fényáram

Definíció (Kontraszt): fénysűrűség- (világosság-) különbség.

Definíció (Kontrasztérzékenység-küszöb): az a két fénysűrűség érték, amelyek már éppen nem megkülönböztethetők egymástól.

A kontraszt időbeli változása [Hz]

- Függ az átlagos fényerősségtől, világosnál érzékenyebb (20-30-szoros a sötéthez képest)
- Sötét képnél max. 15 Hz, világosnál max. 50..60Hz

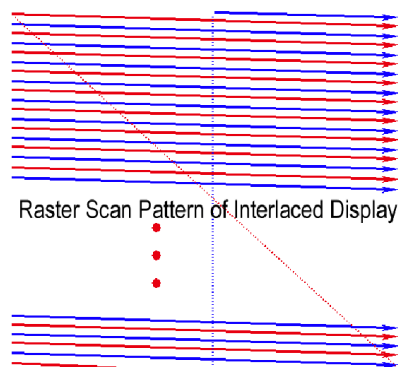
A kontraszt térbeli változása [c/d = cycles/degree]:

- 30 c/d felett lényegében nincs érzékelés
- Normál szemmozgásnál 2..4-szer érzékenyebb
- mérőszáma az 1 fokon belüli ciklusok száma ($c/d = \text{cycles} / \text{degree}$, vagy $c/^\circ$)
 - **1 ciklus** (vagy periódus): a fénysűrűség érték változása egyik fénysűrűség értékről a másikra, azaz 2 db képelem
 - Ha 30 c/d felett lényegében nincs érzékelés bármilyen körülmény mellett, az azt jelenti, hogy a látás felbontása legjobb esetben is csak 60 képelemet képes megkülönböztetni 1 fokon belül -> a látás szögfelbontásának a határa $1/60$ fok, azaz $1'$
- Maximum: normál mozgásra 100 @2c/d, fixre 10 @4..5 c/d

Raszteres letapogatás

Célja: 2D (térbeli) képből 1D (időbeli) mintasorozatot készíteni

- Soronkénti letapogatás: lassan jobbra, majd gyors visszafutás (vízszintes eltérítés)
- Függőleges eltérítés: egyenletesen halad lefelé, majd gyors visszafutás felfelé
- Váltottsoros vagy progresszív

Definíció (fúziós frekvencia): a képelem váltása nem lehet 50-60 Hz-nél kisebb, mert a képelem villogni fog.

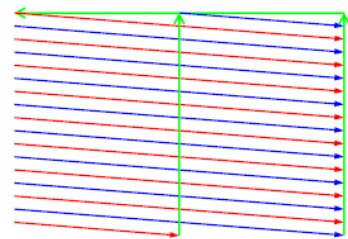
Ahhoz, hogy egy képsort **folyamatosan** mozgónak lássunk, elég **20-30 Hz** gyakorisággal felrajzolni a mozgás fázisait. Ekkor ugyanazt a képet 2-3-szor felrajzolva nem látható villogás és a mozgás is folytonosnak hat (pl. mozi).

DE: Ugyanazt kétszer elküldeni **nem sávszélesség hatékony** módszer, és a teljes kép analóg tárolása nem megoldható, **ezért a 2 félképes felbontást** választották:

- A teljes képek 25 Hz (30 Hz) gyakorisággal követik egymást.
- Egy kép két félképből áll:
 - páros sorok (páros félkép)
 - páratlan sorok (páratlan félkép)
- Az azonos képhez tartozó félképeket egymás után küldjük el, először a páratlant, aztán a párosat. A félképváltás frekvenciája így 50 Hz (60 Hz) lesz, ami által a képernyő tartalma már nem fog villogni.

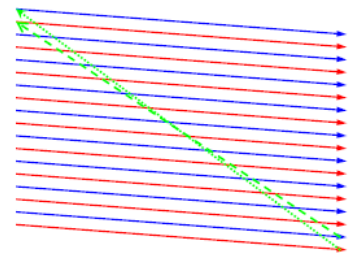
Páratlan sorszámú váltott soros kép

- Csak egyfajta függőleges és vízszintes visszafutás kell.
- A teljes képen páratlan sorszám van, ezért:
 - a legalsó sor csak félig van meg, a sor felénél a függőleges visszafutás lép életbe,
 - emiatt az ezt követő legfelső sor is csak fél sor.

Páros sorszámú váltott soros kép

- A módszer nagy hátránya a páratlan sorszámú képhez képest az, hogy csak egyfajta vízszintes visszafutás van, de a függőleges visszafutásból sajnos két különböző kell.
- Ez elég nehéz technológiai követelmény, emiatt a páratlan soros megoldást választották.
- Előnye viszont, hogy minden sor teljes sor.

Jellemző SD képfelbontások

- Kezdetben a félképfrekvencia megválasztásánál az erősáramú hálózat frekvenciáját vették figyelembe,
- Az ok: a brumm a képen mozgó zajként jelenik meg, ha a két frekvencia jelentősen eltér (az álló zavarkép kevésbé zavaró, mint a mozgó).
- Európa, Ázsia: 625 sor, 50 Hz félkép, 25 Hz kép,
 - $625 \cdot 25 = 15625$ Hz sorfrekvencia
- Amerika, Japán: 525 sor, 60 Hz félkép, 30 Hz kép,
 - $525 \cdot 30 = 15750$ Hz sorfrekvencia

HD képfelbontások

- Cél: a még teljesebb vizuális élmény, a periférikus látómezőt is lefedni képtartalommal
- Ennek megfelelően a 4:3 képméretarány helyett szélesebb, jellemzően 16:9 képméretarány
- HD Ready:
 - képes 720 sor (progresszív)

- 16:9 képméretarány
- 50 és 60 Hz képváltási frekv.
- DVI vagy HDMI digitális bemenet
- Full HD vagy HD Ready 1080p:
 - Képesség: 1080p sor (1920x1080p)
 - 16:9 képméretarány
 - 24, 25, 30, 50 és 60 Hz
 - DVI vagy HDMI digitális bemenet

Alapvető 16:9 HD képfelbontások

- A sorok száma és a képméretarány alapján kiszámítható a képpontok száma.
- Váltottsoros esetben a sorok száma a két félkép összes sorát tartalmazza.
- Csak négyzet alakú képpontra egyezik meg a képméretarány képpontból származó méretarányval
- Például:
 - 720p: 1280x720 progresszív
 - 1080p: 1920x1080 progresszív
 - 1080i: 1920x1080 váltottsoros, de itt a félkép frekvencia a képfrekvencia kétszerese
- De pl. a HDCAM/HDV 1440x1080 képméretaránya azért 16:9, mert a képpont nem négyzet (hanem 4:3)

Színjelek mintavételezése a világosságjelhez képest

- Világosságjelre a látás felbontó képessége 3-5-ször nagyobb, mint a színjelre.
- A színjel különböző mintavételi megoldásai a világosságjelhez képest:
 - 4:4:4 (ugyanaz)
 - 4:2:2
 - 4:2:0
 - 3:1:1
 - 4:1:1
- **Követelmények:**
 - 3 dimenziós térben ha van 1 darab (1D) világosságjel, akkor még egy 2 dimenziós jel kell a 3D információ leírásához.
 - A világosság jel a fényűrűség (Y), amely nemnegatív.
 - Hordozza a színinformációt 2 darab színjel, míg a fényűrűség tőlük független mennyiség legyen.
 - Az $R = G = B = Y$ legyen valamelyik fehér (szürke) (megjegyzés: több pont is lehet fehér, de mi csak az egyiket jelöljük ki). (Továbbiakban fontos jelölés: 3 alapszín: R (red - vörös), G (green – zöld), B (blue - kék))
 - Ha az egyik fehér pontban vagyunk, akkor a két színjel legyen nulla, más pontokban a színjelek közül legalább egyik legyen nem nulla.
- Egy lehetséges megoldás a két színjelre:
 - Legyen a két színjel a három színkülönbségi jelből (R-Y, G-Y, B-Y) kettő.

Definíció (világosság - tv-technika):

- megfelel a fénysűrűség (Y) színösszetevőnek.
- Értéktartománya 0-tól 1-ig terjed:
 - fekete szintnél Y=0
 - fehérszínél (csúcs) Y=1 (vagy 100%).
- (Nemcsak az Y relatív skálája 0...1 közötti, hanem az RGB színösszetevők is.)

Az SD tv-technika színezet fogalma: YUV

- Egy látható fényt 3 koordináta ír le:
 - Világosság: Y
 - A további 2 dimenziós adat két színkülönbségi jel: $U = \beta \cdot (B - Y)$, $V = \rho \cdot (R - Y)$
- Legyen most „C fehér” és az R, G és B legyen a három FCC (*US Federal Communications Commission*) színösszetevő. Ekkor $Y = 0,3 \cdot R_{FCC} + 0,59 \cdot G_{FCC} + 0,11 \cdot B_{FCC}$
- Az YUV és RGB közötti kapcsolat (β és ρ nélkül):
 - $R = (R - Y) + Y$
 - $B = (B - Y) + Y$
 - $G = Y - (0,11 \cdot (B - Y) - 0,3 \cdot (R - Y)) / 0,59$
- Megjegyzés: a G koordinátaához szükség van az RGB és Y közötti kapcsolatra (ld. fent). Ezt felhasználva G számolható:
 - $0,59 \cdot G = Y - 0,11 \cdot B - 0,3 \cdot R = 0,59 \cdot Y - 0,11 \cdot (B - Y) - 0,3 \cdot (R - Y)$

A tv-technika színezet fogalma

- A színkülönbségi jelek értéktartománya:
 - $-0,7 \leq (R - Y) \leq 0,7$
 - $-0,89 \leq (B - Y) \leq 0,89$
 - $-0,41 \leq (G - Y) \leq 0,41$
- A (G-Y) értéktartománya a legkisebb, ezért a jobb SNR (jel/zaj viszony) biztosítása miatt ezt hagyjuk el. Átvisszük így az (R-Y) és (B-Y) színkülönbségi jelet, valamint az Y világosság jelet.
- A világosságot tehát Y, a színinformációt pedig (R-Y) és (B-Y) hordozza:

$$\text{színezet}_{TV} = \arctg \frac{R - Y}{B - Y} \quad (\text{esetleg} + \pi)$$

A tv-technika telítettség fogalma

- A telítettség azt mutatja, hogy egy színiger mennyire van „hígítva” fehér színnel.
- A **telítettség értékét egységnek (100%) vesszük** akkor, ha a színpont rajta van az FCC (*US Federal Communications Commission*) színháromszög bármelyik élén vagy csúcsán, azaz **amikor fehér_szint = 0**.
- A televízió technika referencia pontjában, a „C fehérben” a telítettség értéke nulla (0%).

Definíció (spektrálszínek): fényszórás vagy fénytörés által tovább fel nem bonthatók.

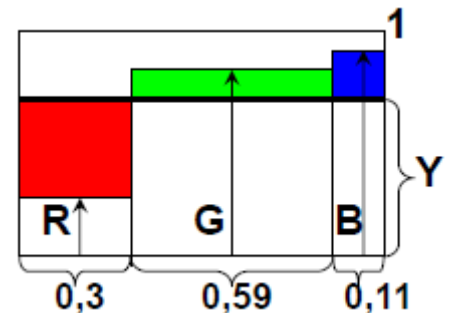
Definíció (kvázi-spektrálszínek):

- a spektrálszínek, illetve a bíborvonal megfelelői a televízió technikában

- a spektrálszínek és a bíborvonal analógiájára a kvázi spektrálszínek jellemzői, hogy egyszerre nem tartalmazzák mind a három alapszínt.
- ezért a kvázi-spektrál színek a televízió technika által visszaadható színeket megadó háromszög oldalaira vagy csúcsaira esnek

A fehér pont és a tv-technika színekülönbségi jelei: R-Y, G-Y, B-Y

- Legyen a fehér pont a „C” fehér.
- Az FCC alapszínek és a „C” fehér használata esetén az eredő szín fényssűrűség értéke:
 - $Y = 0,3 \cdot R_{FCC} + 0,59 \cdot G_{FCC} + 0,11 \cdot B_{FCC}$
- Ezt átrendezve az alábbi egyenletet kapjuk:
 - $0 = 0,3 \cdot (R_{FCC} - Y) + 0,59 \cdot (G_{FCC} - Y) + 0,11 \cdot (B_{FCC} - Y)$
- Ez az egyenlet grafikusán egy területdiagram ábrázolásnak felel meg egy tetszőleges R, G és B értékhármassal.

Az U és V jel digitális rendszerekben

- Összefoglalás (ismétlés):
 - Az U és V jelre érzékenység 3-5-ször rosszabb, mint az Y-ra
 - Az U és V két színekülönbségi jel zsugorításából származik
 - Az U és V jelek értéktartománya a 0-ra szimmetrikus
- Következtetések:
 - Az U és V mérete lehet 3-5-ször kisebb minden irányban
 - 8 bit esetén – minden értéket kihasználva – az Y tartománya [0..255], de U és V tartománya [-127..127]
- Méretbeli eltérések az Y jelhez képest (U és V azonos méretű):
 - Mindkét irányban felezés: 4:2:0
 - Vízszintes irányban felezés: 4:2:2
 - Vízszintes irányban harmadolás: 3:1:1
 - Vízszintes irányban negyedelés: 4:1:1

Planáris YUV formátumok

- A lényege, hogy a memóriában az Y, U és V összetevők 3 különálló 2D mátrixban tárolódnak le.
- A sorok egymás utáni tárolása a 2D mátrixon belül:
 - Fentről lefelé vagy letről felfelé is lehet
 - Két szomszédos sor nem feltétlenül W (kép oszlopainak száma) képpont távolságban van. A mátrix oszlopainak száma (stride) lehet több, mint a W, például azért, hogy a sor címe 4-gyel v. 8-cal v. 16-tal osztható legyen, és ezzel hatékonyabban végezhető műveletek (pl. MMX, SSE)
- Példa: bájt alapú Y színösszetevő, az (x,y) pozícióban lévő érték $W \cdot H$ képméretű ha egy sor Stride bájtból áll:
 - Fentről lefelé esetben: $\text{Kép_Y}[y \cdot \text{Stride} + x]$
 - Lentről felfelé esetben: $\text{Kép_Y}[(H-y) \cdot \text{Stride} + x]$

Pakolt YUV (és RGB) formátumok

- A lényege, hogy a memóriában egy 2D mátrixban tárolódik a kép, de a mátrix egy eleme egy több dimenziós makropixel.
- A mátrix mérete (sorok és oszlopok száma) nem feltétlenül egyezik meg a kép sor- és oszlopok számával, de a kettő összefügg az alábbiak szerint:
 - $\text{Sorszámmátrix} = \text{Makropixel magasság} \cdot \text{Sorszámkép}$
 - $\text{Oszlopszámmátrix} = \text{Makropixel szélesség} \cdot \text{Oszlopszámkép}$
- A gyakorlatban a makropixel magassága szinte mindig 1.
- A sorok távolsága itt is eltérhet a makropixel mérettől, és lehet pl. 4-gyel vagy 8-cal vagy 16-tal osztható.
- A planáris formátumoknál annyi mátrix van, ahány színösszetevő, ezzel szemben itt 1 mátrix van, és egy makropixelen belül van minden színösszetevőből.

YUV és YCrCb különbségek

- Az YUV egyes analóg TV rendszerek színrendszere (*PAL*, *NTSC*), míg az YCrCb egyes analóg rendszerek digitális ábrázolásának színrendszere.

Képtömörítés: redundancia

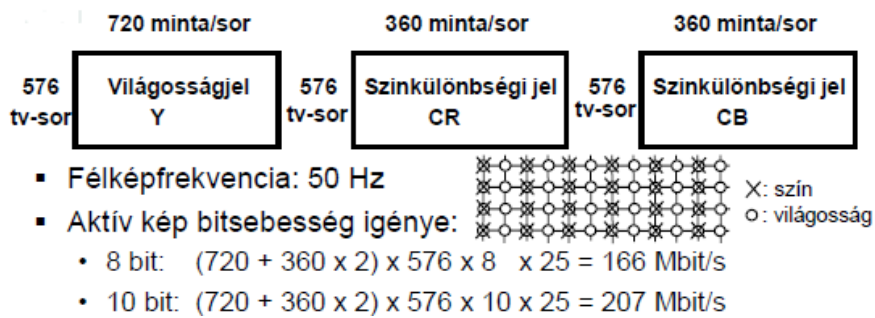
- Statisztikai redundancia: a képpontok (pixelek) adott környezetén belül (képen belül és időben is) hasonlóak.
- Az emberi látás tulajdonságai: a videojel az emberi látórendszer (*HVS: Human Visual System*) számára lényegtelen részleteket is tartalmaz, amely eltávolítható. Tömörítéskor kihasználjuk a HVS tulajdonságait (részletek észrevétele, mozgás követése).
- A mozgóképben rejlő redundanciák (konkrétan):
 - Térbeli: Intra-frame (kép) és Intra-field (félkép) kódolás,
 - Időbeli: Inter-frame kódolás (képek közötti).

Tömörítetlen videó bitsebessége

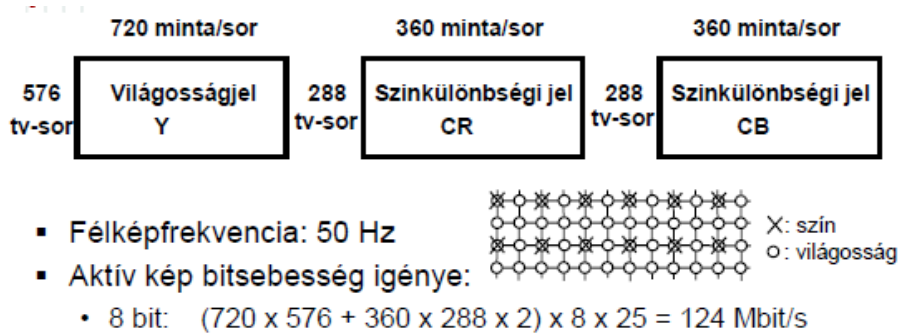
A számítás menete:

1. A képernyő sorok számát meghatározzuk a nézőtávolság és látószög alapján
2. A képernyő oszlopainak számát meghatározzuk a képpont méretarány és a képméretarány alapján
3. A képváltási frekvencia alapján meghatározzuk a másodpercenkénti képpont számot
4. Meghatározzuk, hogy egy képpontra átlagosan hány bit jut (pl. RGB esetén 3·8 bit)
5. A másodpercenkénti képpont számból és a képpont bitszámából meghatározzuk a bitsebességet

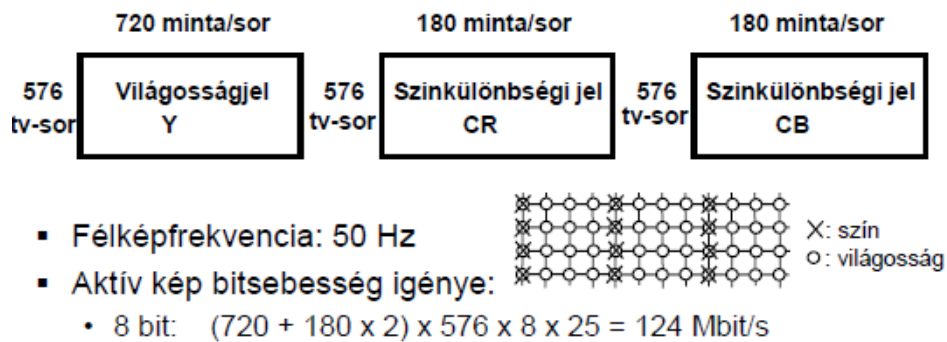
4:2:2 stúdióformátum

4:2:0 formátum (MPEG, DVC, JPEG)

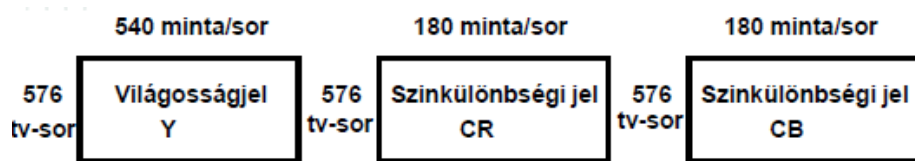

4:1:1 Komponensformátum (PAL, DVC, JPEG)

- Megjegyzés: ugyanannyi minta, mint 4:2:0 esetén, mert
 - az Y jel mérete továbbra is 720 x 576
 - 4 darab Y-ra változatlanuk 1 db Cr és Cb jut

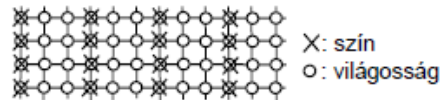
3:1:1 formátum (Non-linear Editing System)

- Félképfrekvencia: 50 Hz

- Aktív kép bitsebesség igénye:

- 8 bit: $(540 + 180 \times 2) \times 576 \times 8 \times 25 = 103,7 \text{ Mbit/s}$

4. dia

Definíció (Hangnyomás): a nyugalmi légnyomásra szuperponálódó légnyomás változás.

$$P(t) = P_{\text{nyugalmi}} + p(t) \quad [1 \text{ Pa} = 1 \text{ N/m}^2]$$

Definíció (Hangnyomásszint - SPL): egy adott p_0 vonatkoztatási szinthez mért hangnyomás, ahol p_0 a még éppen hallható 1 kHz-es hang hangnyomás értéke.

$$p_0 = 20 \cdot 10^{-6} \text{ Pa} = 20 \text{ } \mu\text{Pa}$$

$$\text{SPL} = 20 \lg(p / p_0) \text{ [dB]}$$

Hangintenzitásszint

- Hanghullámok esetén: $v \cdot c = f \cdot \lambda$, ahol c a hang terjedési sebessége (levegőben 340 m/s), v a részecskesebesség, f a frekvencia és λ a hullámhossz.
- A levegő sűrűsége $\rho_0 = 1,29 \text{ kg/m}^3$

$$p = v \cdot \rho_0 \cdot c$$

- **Definíció (Hang intenzitás):** időegység alatt a felület egységén áthaladó energia (Sound Intensity):

$$I = p \cdot v = p^2 / (\rho_0 \cdot c)$$

- **Definíció (Referenciaszint):** a még hallható 1 kHz-es hang intenzitása: $I_0 = 1 \text{ pW/m}^2 (= 10^{-12} \text{ W/m}^2)$
- Hangintenzitásszint: $\text{SIL} = 10 \lg(I / I_0) \text{ [dB]}$

Hangosság és hangosságérzet (son és phon)

- Szubjektív hangosságérzet a hangerősség.
- Tetszőleges hang hangerőssége annyi Phon, ahány dB a vele azonos hangosságérzetet keltő 1 kHz-es hang hangnyomás szintje.
- Ha a frekvencia függvényében ábrázoljuk az azonos hangerősségű pontokat, a Fletcher-Munson görbéket kapjuk.
- Ezekből meghatározható a frekvencia és a hangnyomásszint függvényében a hangerősség.

- Hangosság (son): $\left(\frac{l_2}{l_1}\right)^{0.3} = \left(\frac{p_2}{p_1}\right)^{0.3}$

- Hangosságérzet (phon): $10 \cdot \lg \frac{l}{l_0} = 20 \cdot \lg \frac{p}{p_0}$

- 40dB felett:

$$\text{phon} = \frac{10 \cdot \lg \frac{\text{son}}{2}}{\lg 2} + 40, \text{ son} = 2^{\frac{\text{phon} - 40}{10}}$$

Az emberi hallás fiziológiai tulajdonságai

- **Definíció (Hallásküszöb):** természetes alapzörejek elfedési görbéje
- Szinuszos jelek elfedési görbéi nem terjednek ki a teljes frekvencia tartományra. Nagy frekvenciákon nagyobb az elfedés mint kis frekvenciákon.
- Egy tiszta szinusz keskeny sávú zörejekre vonatkozó elfedési görbéje a komponens szintje alatt 2 dB-lel lévő csúccsal rendelkezik.
- Hasonló elfedési görbével rendelkezik egy kritikus sávnál lényegesen kisebb sáv szélességű zaj is.
- **Definíció (Kritikus sávok):** egy adott frekvencia sávon belül hallásunk egyidejű gerjesztés esetén intenzitás (energia) alapon összegzett hangosságát érzékel. Ezek a sávok a kritikus sávok.
 - (24 db) Bark-ban számozzuk, Barkhausen tiszteletére
 - Ezek sáv szélessége a frekvencia növekedésével nő. (800 Hz alatt 100Hz, 1 KHz-en 160 Hz, míg 10 KHz-en 2500 Hz).
 - Több egyidejű komponens összegződése eltérő módon történik, ha azok egy kritikus sávon belül illetve kívül vannak (**kritikus sávon belül a komponensek teljesítményben összegződnek**).
 - Érzeti kódolóban elfedési jelenségeket vizsgálunk. Célszerű a kritikus sávoknál keskenyebb sávokat alkalmazni, így az elfedési görbék egyszerűen teljesítményben összegeezhetők.
- **Hallás késleltetése**
 - Dobhártya: „végtelenül” gyors
 - Hallócsontok: 0,08 ms késés
 - Csiga:
 - 20 Hz: 3 ms késés
 - 100 Hz: 1,5 ms késés
 - 1000 Hz: 0,3 ms késés
 - >3000 Hz: késés nélkül
 - Ideg-impulzus időtartam: 1 ms
 - Idegsejt feléledési idő: 1 ms
 - **Összesen:**
 - Dobhártyától az agyközpontig: 3 ms – 6 ms

Elfedés a frekvencia tartományban

- A spektrumból kiemelkedő tonális vagy keskenysávú zaj jellegű komponensek megemelik a frekvenciatartománybeli környezetükben a hallásküszöböt.
- Kialakul a dinamikus hallásküszöb, ún. maszk.
- Ami a maszk alatt van, az nem hallható.
- Ez az elfedési jelenség frekvencia- és szintfüggő.
- Az elfedési görbék frekvenciában aszimmetrikusak.
- Az elfedés az elfedő jel szintjének növekedésével egyre szélesebb, de a görbék alakja és jellege nem változik.

Audiókódolás jellemző paraméterei

- A kódolt frekvencia tartomány:
 - Érthető beszéd, nem felismerhető beszélő (1-2 kHz).
 - Érthető beszéd, felismerhető beszélő (300 – 3400 Hz, telefon)
 - Rádió KH minőség (100 Hz – 4,5 kHz)
 - Közepes minőség (100 Hz – 7 kHz)
 - Rádió, FM minőség (40 Hz – 15 kHz)
 - Hifi minőség (20 Hz – 20 kHz)
- Jel-zajviszony
- Dinamika
- Torzítás (1%-os határ).

Többcsatornás hangrendszerek

- Az emberre a kétfülű hallás jellemző → térhallás.
- A két fül távolsága 18-22 cm, a késleltetési idők különbsége általában (!) 500-800 μ s
- A hangvisszaadás szempontjából az egyik legfontosabb a hang irányának meghatározása, az irányérzékelés.
- Az irányérzékelés alapja a két fül által érzékelt hanghullámok közötti fázis- és intenzitáskülönbség.
- Az irányérzékelés frekvenciafüggő, más jellegű a kis- és nagyfrekvenciás hangoknál. A kétféle irányérzékelés határfrekvenciája \approx 400-800 Hz

Kisfrekvenciás irányérzékelés

- Kis frekvenciákon a fej lényegében nem árnyékolja le a hangot a hang terjedési tulajdonságai miatt.
- Ekkor a két fül közötti intenzitáskülönbség kicsi, és nem hordoz lényeges információt a hangforrás irányáról.
- De: a hullámhossz összemérhető a fej méretével.
- Azonos frekvencián a két fülbe jutó jel fáziskülönbsége ($\Delta\phi + k \cdot \pi$) 1 perióduson belül van, ezért az fontos információt hordoz ($k=0$).

Nagyfrekvenciás irányérzékelés

- Nagy frekvenciákon a fej árnyékolása már jelentős, így az ellentétes oldalon lévő fülbe jelentősen csillapított hang jut.
- A hullámhossz kisebb a fej méreténél, azonos frekvencián a két fülbe jutó jel fáziskülönbsége ($\Delta\phi + k \cdot \pi$) nem hordoz értékelhető információt ($k=0,1,2,\dots?$).
- A nagyfrekvenciás iránymeghatározásnál így az intenzitáskülönbséget használjuk ki.
- Azt, hogy adott hang előlről vagy hátulról szól, a fej önkéntelen, apró mozgásával "kísérletezzük" ki, mivel a két esetben azonos fejmozgáshoz eltérő észlelésváltozások tartoznak.

Sztereo technikák

- A hallás kétfülű modellje:
 - A megfelelő oldalon lévő fülbe a direkt jel jut, az ellentétes oldali fülbe késleltetett és csillapított jel:
 - m – csillapítás, τ – késleltetés a két jelút között.
 - $f_1(t)$ és $f_2(t)$ – bal, illetve jobb oldalon lévő jelforrás esetén a direkt jel (bal, illetve jobb fülbe akadálymentesen eljutó jel)
- A két fülbe jutó jel:
 - $F_{\text{bal}}(t) = f_1(t) + m_{\text{bal}} \cdot f_1(t - \tau_{\text{bal}})$
 - $F_{\text{jobb}}(t) = f_2(t) + m_{\text{jobb}} \cdot f_2(t - \tau_{\text{jobb}})$
- **Intenzitásos sztereótechnika**
 - Egy közös kapszulába épített állítható iránykarakterisztikájú mikrofon párt helyeznek el a hangtér közepén.
 - Mivel a mikrofonok egy helyen vannak, egy adott pontból érkező hang két vett jele között semmilyen időkésés sincs.
 - Az eltérő iránykarakterisztikák miatt azonban a két jel között jelentős intenzitáskülönbség lesz, ebből pedig bizonyos korlátokkal az irány meghatározható.
- **Időkéséses sztereótechnika**
 - Két külön mikrofont használunk, de egymástól egy pontosan megadott távolságban helyezük el őket. A távolság akár több méter is lehet, a helyiség méretétől függően.
 - A két mikrofon iránykarakterisztikái azonosak.
 - A két jel között jelentős időkülönbség lesz, valamint részben intenzitás különbség is, ezekből pedig az irány meghatározható.
- **Műfejes sztereótechnika**
 - A műfejes technika alapötlete az, hogy leutánozza az emberi hallás környezetének külső geometriáját.
 - A felvételnél használt két mikrofonmembránt egy emberi felsőtestet és fejutáratot tartalmazó bábun helyezik el a műfej füleinek dobhártyái helyén.
 - Ezzel azt modellezik le, ahogyan a hallott hang a két fülbe eljut, beleértve a test, az arc, orr és egyéb testrészek árnyékoló hatását is.
 - A műfejes technikával készített anyagokat elvileg csak fejhallgatón lehetne lehallgatni, éppen azért, mert a felvétel során a mikrofonmembránok az ember dobhártyái helyén fellépő hanghullámokat érzékelték.

A sztereó hangtér visszaadása

- A sztereó hangtér visszaállításához használt hangszóró elrendezés a rögzítéskor használt mikrofontechnikától független.
- Kétcsatornás esetben a két hangszóró általában egyvonalon, 2-5 m távolságra helyezkedik el.
- A két hangszóró összekötő egyenese adja a bázisvonalat, távolságuk a bázisszélesség.
- A visszaadható hangforrások iránya általában a bázisszélességen belülre korlátozódik.
- De lehetőség van bázisszélességen kívüli virtuális hangforrások realizálására is.

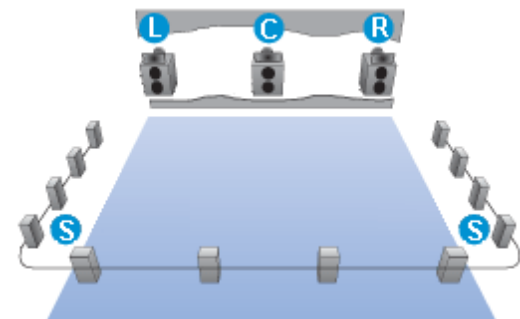
- Szubjektív lehallgatások eredményei azt mutatták, hogy a kétcsatornás sztereónál a sztereóhatás optimálisan csak egy szűk területen érvényesül.
- A hallgatónak középen, a két hangszóró szimetria tengelyében kell ülnie, mindkét hangszórótól körülbelül bázisszélesség távolságban.
- Nagyobb létszámú lehallgatáskor egyáltalán nem biztosítható mindenkinek az optimális pozíció.
- A lehallgatási terület fent említett korlátozottsága volt az egyik mozgatórugója a többcsatornás rendszerek kifejlesztésének.

Dolby Stereo

- A 70-es években a Dolby Laboratories új hangformátumot dolgoz ki a 35 mm-es filmekhez, és Dolby Stereo-nak nevezi el.
- Optikai hangrögzítést alkalmaznak a filmen.
- Hogy az új formátum kompatibilis legyen a korábbival – ami mágneses volt – a plusz információt a régi csatornák helyén kellett elhelyezni.
- A rendelkezésre álló hely remek hangminőséget biztosított, de kettőnél több csatorna (sáv) felvitele – a zaj elfogadhatatlan mértékűvé növekedése miatt – nem volt lehetséges.
- Két csatorna a filmiparban nem elég, a bal és a jobb csatornákon kívül szükséges egy közép- és egy háttérhangokat közvetítő csatornát is beiktatni a rendszerbe.
- A megoldás a mátrioxolás: a Dolby Stereo a 4 csatornát 2 sávra mátrioxolja.

Dolby Surround

- A Dolby Surround kódolás elve megegyezik a filmiparban használt Dolby Stereo kódolás elvével, így a mozifilmek hangja egy az egyben átkerülhetett az új médiumokra.
- Elvei:
 - Mono/sztereo kompatibilis.
 - Oldalsó (surround) hangszugárzók: mono információt hordoznak.
 - L, R, C és S csatornák.

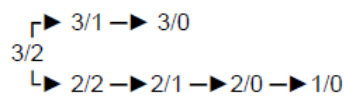
Iránykiemelés: áthallások csökkentése

- Ha kevesebb csatornán tudjuk átvinni, vagy kevesebb hangszórón tudjuk visszaállítani a műsort, mint az eredetileg készült, akkor a dekódolás után biztosan lesznek áthallások a csatornák között.
- A csatornák közötti áthallások zavaró hatása ellen az úgynevezett "iránykiemeléssel" lehet védekezni.
- A vissza-mátrioxolás után a dekóder megvizsgálja, hogy van-e domináns irány a jelekben.
- Ha van domináns csatorna, akkor célszerű elvégezni az iránykiemelést, amely a jel domináns irányától függő erősítésszabályzást jelent: a domináns csatorna jelét erősítik, a többi csatorna jelét pedig csillapítják, de úgy, hogy az eredő lesugárzott hangteljesítményt ez a beavatkozás ne változtassa meg.

- Ezen és egyéb itt nem ismertető technikák alkalmazásával egy jól beállított Dolby Surround Pro Logic dekóder bármely két csatornája közötti áthallási csillapítás kb. 30 dB.

Visszafelé kompatibilitás

- **Kompatibilitás:** mind a korábbi kódolási eljárásokkal, mind a kisebb csatornaszámok fele. A korábbi kódolási eljárásokkal való kompatibilitás csökkentheti egy kódolás hatékonyságát.
- Mind az átlagos, mind a különlegesen jó lehallgatási körülmények között is lehetséges legyen a jó hangvisszaadás.
- **Megoldás:** a hanganyagot maximális dinamikával kódolják, és dinamika-szabályzó paramétereket szűrnak a kódolt audió programba, hogy a hangteljesítményt korlátok között tartsák.
- Többcsatornás rendszerek esetén a visszafelé kompatibilitás:

(Jelölés: Elöl lévő csatornák száma/Hátul lévő csatornák száma)

5.1-es rendszer

- A 3/2 rendszer kiegészíthető egy további kisfrekvenciás hangcsatornával. Ez az úgynevezett 5.1-es hangrendszer.
- Visszaállításkor a hangcsatornák kisfrekvenciás tartalmát egy közös, erre a célra készített mélyhangsugárzó adja le.
- A kisfrekvenciás hangsugárzó (subwoofer) a 20 -120 Hz közötti hangokat képes lesugározni. Erre a hangsugárzóra két kisfrekvenciás csatorna jelének összegét vezetjük rá:
 - **LFM (Low Frequency Main)** csatorna, ami nem külön átvitt csatorna, hanem csak egy dekódolt belső csatorna.
 - A 3/2 rendszerben használt hangszórók optimalizálása érdekében vezették be.
 - Mivel az emberi hallás irányérzékelése kisfrekvencián jelentősen leromlik, lehetőség van arra, hogy az összes csatorna kisfrekvenciás tartalmát egy közös, és ráadásul szinte tetszőlegesen elhelyezhető mélyhangsugárzón sugározzuk le.
 - Ez viszont azt jelenti, hogy az összes többi hangszórót "mentesítjük" a kisfrekvenciás komponensek lesugárzásától.
 - Ezáltal a hangszórók mérete, térfogata jelentős mértékben csökkenthető, és a fontos elektroakusztikai paramétereket kevesebb megkötés mellett lehet optimalizálni.
 - **Példa:**
 - Ha ugyanazt a lesugárzott spektrumtartományt mélyhangsugárzó nélkül, öt teljesen egyenértékű (kisfrekvencián is sugárzó) hangszóróval oldanánk meg, akkor ~2,5-szeres nettó térfogatra lenne szükség.
 - Ehelyett egy közös mélyhangsugárzót és öt kisebb hangszórót használnak, amely esztétikailag is elfogadhatóbb megoldás, ráadásul

segíti az 5.1 rendszer elfogadását lakószobákban és stúdiókban egyaránt.

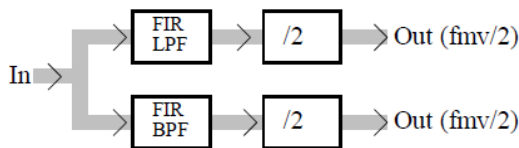
- A dekóder oldali LFM csatorna minden szükséges információt tartalmaz, ami a kislekencziás tartalom visszaadásához kell, de opcionálisan kiegészíthető a járulékos, kóder oldalon beültetett LFE csatorna jelével.
- **LFE (Low Frequency Enhancement)** csatorna, opcionális, kóder oldalon beültetett, ténylegesen átvitelre kerül, és a kislekencziás tartományt egészíti ki.
 - Célja a kislekencziás visszaadás teljesítmény szintbeli és frekvenciatartománybeli kiterjesztése.
 - Nagyszintű és kislekencziájú jeleket tartalmaz.
 - Az LFE csatorna átvitele a meglehetősen kis sávszélessége (~20...120 Hz) miatt a 3/2 csatornák mellett nem igényel jelentős sávszélesség többletet, viszont a nyújtott hangélményt sokkal teljesebbé, telítettebbé teszi a megnövelt mélyhang-tartalom segítségével.

Legfontosabb kódolási elvek

- **Prediktív kódolás**
 - az időbeni redundanciát csökkenti
- **Nem-egyenletes újrakvantálás**
 - Az egyenletesen kvantált mintákhoz egy keresési táblázat segítségével rendelünk új értéket.
 - Leggyakoribb változata a lebegőpontos kódolás.
 - Mintánkénti, mintacsoportonkénti megoldás is létezik.
 - Az újrakvantálási blokkidő: 1, 2 ms.
 - NICAM és a MAC: 14 bitről 10 bitre
 - DSR: 16 bitről 14 bitre
 - bitsebesség csökkentési faktor: 0,7-0,8.
 - hardware implementálás egyszerű.
 - a legmodernebb eljárások: 0,2 és 0,25 között.
- **Részsávós kódolás (Sub-band coding)**
 - Alapfeltételezések:
 - a hang spektruma nem egyenletes szerkezetű,
 - a legnagyobb komponens foglalja csak teljesen el a dinamikatartományt,
 - a többi (lévén kisebb) nagy redundanciával kódolható.
 - Kihasztnálás:
 - a hangspektrum sávokra bontása,
 - Sőt! Hallás-elfedési jelenségek: kritikus sávok,
 - részsávonkénti maszkolási szint meghatározás,
 - ami a maszk alatt van, az nem hallható,
 - cél: újrakvantálási zaj ezen maszk alá kerüljön,
 - Kimeneti bitsebesség (fix?): bitújraosztás,
 - A bitújraosztás iteratív folyamat

- **Két részsávra bontás (QMF)**

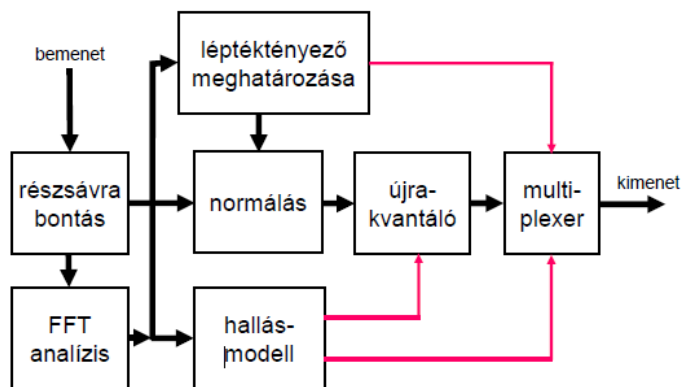
- a hang spektrumának nem egyenletes voltát használja ki

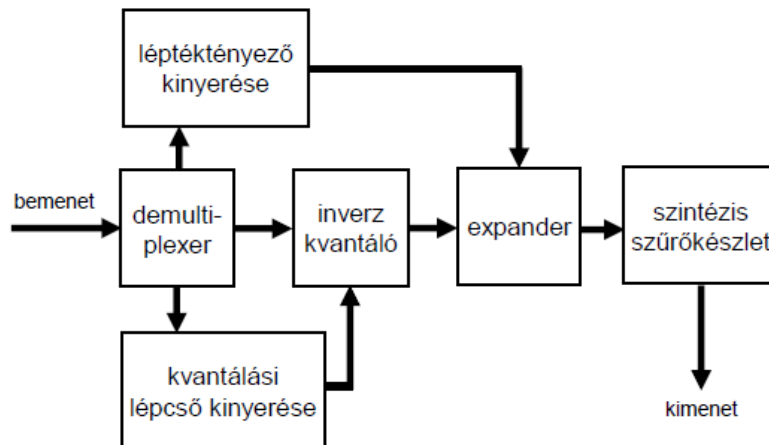
QMF szűrő tömbvázlata

- Jelmagyarázat:
 - FIR: Finite Impulse Response (Filter)
 - LPF: Low Pass Filter (aluláteresztő szűrő)
 - BPF: Band Pass Filter (sáváteresztő szűrő)
 - QMF: Quadrature Mirror Filter

- **A részsávós kódoló vázlata**

- **A részsávós dekódoló vázlata**

- **Transzformációs kódolás**

- a transzformációs "síkon" megjelenő redundanciát csökkenti
- **Transzformáció:** áttérés egy másik síkra, az ott megjelenő redundanciát el lehet távolítani.
- **DCT-t** (*Discrete Cosine Transformation*), vagy annak módosított változatát (*MDCT*) alkalmazzák.
- Ha szükség van a frekvencia-tartománybeli analízisre, akkor az a leggyakrabban az **FFT** (*Fast Fourier Transformation*).

- Dinamikus ablakméret váltás: az újrakvantálási zaj hallhatóvá válásának megakadályozására tranziens hangok esetén.
- Ez utóbbit csak a legbonyolultabb eljárások alkalmazzák.
- **Pszichoakusztikus kódolások**
 - Alkalmazzuk az emberi hallás elfedési, vagy maszkolási modelljét.
 - Általában a hallás következő sajátosságait vesszük figyelembe:
 - hallás-elfedési tulajdonságok a frekvencia- és időtartományban,
 - a hang tonális és nem-tonális szerkezete,
 - a frekvenciától függő hallási pontosság.

5. dia

Az N szintű skalárkvantáló

- Az N szintű skalár kvantáló a bemenetén egy folytonos értéket vár, a kimenetén viszont csak egy véges, N elemszámú halmazból vesz valós értékeket. Formálisan egy Q függvény, amelyre:
 - $Q: R \rightarrow \{y_1, y_2, y_3, \dots, y_N\}$
 - ahol y_i : i-dik kvantálási szint, (reprezentációs pont, kódpont).
- Az egy kódponthoz tartozó bemeneti értékek halmazát kvantálási cellának nevezzük. Formálisan
 - $R_i = \{x \mid Q(x) = y_i\}$
- Az $\{R_i\}$ kvantálási cellák az R (valós számok) egy partícióját adják:
 - $R_i \cap R_j = \emptyset$ és $\cup R_j = R$
- így minden bemenő értékhez egy és csakis egy kódpont tartozik.

A granuláris és a nem korlátos tartomány

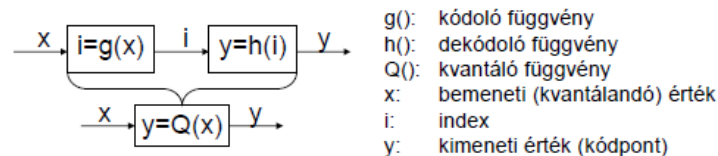
- A kvantálási cellák két fajtáját különböztetjük meg:
 - nem korlátos cellák (overload cellák):
 - a kvantálási cella nem foglalható bele egy korlátos intervallumba
 - granuláris cellák:
 - a kvantálási cella befoglalható egy korlátos intervallumba (zárt vagy nyílt a vége a szomszédos celláktól függően)
- *A granuláris tartomány a granuláris cellák, míg az overload tartomány a nem korlátos cellák összessége.*

Reguláris kvantálók

- **Definíció (Reguláris kvantáló):** Egy skalár kvantáló reguláris, ha minden kvantálási cella egyetlen folytonos intervallum, melyet leír az alsó (egy cellánál ez lehet a $-\infty$) és felső (egy cellánál ez lehet a $+\infty$) határpontja, és a kódpont is benne van ebben az intervallumban.
- Reguláris skalár kvantáló megadásához az alábbi két adatok szükségesek és elégségesek:
 - a kvantálási cellák határpontjai (és hogy melyik cellához tartoznak)
 - kódpontok
- Így egy N pontú reguláris skalár kvantáló megadásához N darab kódpont és N-1 darab határpont megadása szükséges.
- **Optimális reguláris kvantáló**
 - A veszteséges tömörítés tervezésekor a legfontosabb cél, hogy adott tömörítési arányhoz a lehető legkisebb kvantálási torzítást érjünk el.
 - Egy optimális reguláris kvantáló megadásához meg kell határozni a kvantálási tartományok határát és a kódpontokat is.
 - Ezek együttes meghatározása általánosan nehéz feladat.
 - Ebben a részben a kódoló-dekódoló struktúrával vizsgáljuk meg, hogy milyen feltételek mellett lehet optimális kvantálót tervezni.

- **A kódoló-dekódoló struktúra**

- A kvantálást általában az ún. kódoló-dekódoló struktúrával valósítjuk meg:
- a kvantálási cellákat 1-től N-ig megszámozzuk
- az $y=Q(x)$ leképezést (x kvantálását) úgy hajtjuk végre, hogy számunkra nem az y kódpont, hanem a kvantálási cella indexe az érdekes
- ezt az indexet küldjük el a dekódernek a csatornán
- a dekóder aztán az index alapján vissza tudja állítani a kódpontot
- A kvantálás így egy kódoló és egy dekódoló lépésből áll.

- **A legközelebbi szomszéd feltétel**

- Más néven: optimális kódoló az adott dekódolóra tetszőleges $d(,)$ torzítás-kritérium mellett
- Adott a $h()$ dekódoló függvény, vagyis az $\{y_1, y_2, y_3, \dots, y_N\}$ kódpontok halmaza (kódkönyv, codebook).
- A kódoló függvény feladata a partíciók meghatározása. Az optimális kódoló függvény:
- $g(x)=i \leftrightarrow d(x, y_i) = \min_j [d(x, y_j)]$
- Megjegyzés: ebből az is következik, hogy a döntés (kvantálás) nem függ az eloszlástól!

A Lloyd-algoritmus kódkönyv tervezésére

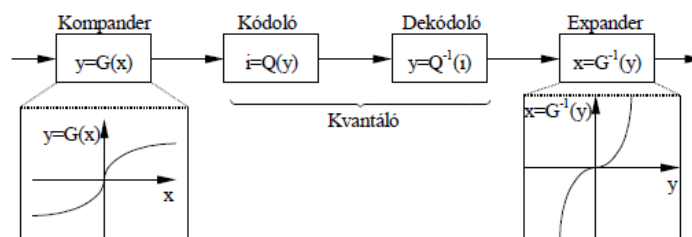
- A kvantálót $\{R_i\}$ partíció és $C=\{y_1, y_2, \dots, y_N\}$ kódkönyv adja meg. Cél a partíció és kódkönyv javítása lépésről lépésre.
- **A Lloyd-algoritmus alapötlete:** a kvantáló optimalizálása (a kódoló és dekódoló együttes optimalizálása) algoritmikusan nehéz feladat. Szuboptimum viszont elérhető úgy, hogy lépésről lépésre javítjuk a teljes rendszer torzítását azáltal, hogy felváltva optimalizáljuk a kódolót (a legközelebbi szomszéd feltétellel) és a dekódolót (a súlypont feltétellel). Megállapíthatjuk, hogy mindkét lépésben csökken a torzítás a megfelelő feltétel kielégítésével.
- **A Lloyd-algoritmus**
 1. Vegyünk fel egy kezdeti kódkönyvet:
 - $C(0)$ = egy jó közelítés
 - $m = 0$
 - Számoljuk ki a torzítást!
 2. Optimalizáljuk a partíciót a $C(m)$ kódkönyvhöz
 - \rightarrow a legközelebbi szomszéd feltétel kielégítése
 3. Optimalizáljuk a kódkönyvet a kapott partícióhoz, így kapjuk $C(m+1)$ -et.
 4. Számoljuk ki, hogy mennyivel csökkent a torzítás.
 5. Ha a torzítás már csak jelentéktelenül csökken, akkor vége, különben pedig folytassuk a 2. lépéstől $m=m+1$ értékkel.

- **Empirikus kvantálótervezés**

- A Lloyd algoritmusban csak utaltunk a torzítás számítására, illetve a két optimalitási feltétel alkalmazására. A súlypont és a legközelebbi szomszéd feltételekben is feltételeztük, hogy ismerjük a sűrűségfüggvényt, de ez empirikus esetben nem feltétlenül ismert.
- **Empirikus esetben:**
 - csak mintáink vannak a jelből, jelölje a tanító mintákat x_1, x_2, \dots, x_M (**tanítóminta:** ezekkel a mintákkal tanítjuk be a kvantálót).
 - súlypont számítás: cellán belüli átlagolás
 - legközelebbi szomszéd feltétel: a kvantálendő mintát összehasonlítom az összes kódponttal, és azt a kódpontot választom, ahol a torzítás a legkisebb

Komponderes kvantálótervezés

- A komponderes kvantálótervezés alapötlete: a kvantálást próbáljuk visszavezetni skalár kvantálásra úgy, hogy a bemeneti jel amplitúdóját egy limiter jellegű függvénnyel transzformáljuk olyan módon, hogy a kapott jel eloszlása közel egyenletes legyen, és erre már alkalmazhatjuk a skalár kvantálást, ami általában egyszerűen elvégezhető a mai processzorokkal (osztás vagy shiftelés).
- **Komponder:** olyan függvény, amely a skalár kvantálás előtt áttranszformálja a jelet
- **Expander:** a komponder függvény inverze a dekóder oldalon

Az aszimptotikus kvantáláselmélet alapötlete:

- nagyon nagy kódkönyvet használunk,
- ekkor a cellák már olyan kicsik, hogy azon belül az eloszlás már egyenletes eloszlással közelíthető, így a bonyolult sűrűségfüggvényt is lehet egyszerű módon közelíteni és kezelni.

Vektorkvantálás

- Egy k dimenziós vektorkvantáló a bemenetén egy valós értékekből álló többdimenziós vektort vár, a kimenetén viszont csak egy véges, N elemszámú halmazból vesz ki valós értékekből álló vektorokat. Formálisan egy olyan Q függvénnyel lehet megadni, amelyre:
 - $Q: R^k \rightarrow \{y_1, y_2, y_3, \dots, y_N\}$
 - ahol y_i jelöli a kódvektorokat, ezeket nevezhetjük még reprezentációs pontnak vagy kódpontnak is.
- Az egy kódvektorhoz tartozó bemeneti értékek halmazát vektorkvantálás esetén kvantálási tartománynak vagy kvantálási cellának nevezzük. Egy kvantálási cella formálisan a következő módon adható meg:
 - $R_i = \{x \mid Q(x) = y_i\}$, ahol y_i jelöli az i -dik kódvektort

- **Reguláris vektorkvantáló**
 - A reguláris vektorkvantálóra az igaz, hogy:
 - a kvantálási cellák konvexek
 - $\forall i$ -re $y_i \in R_i$
 - Kódoló-dekódoló struktúra k dimenziós, N kódpontú kvantálóra az alábbi módon értelmezhető:
 - $R^k \rightarrow \{1, 2, 3, \dots, N\} \rightarrow \{y_1, y_2, y_3, \dots, y_N\}$
- **Definíció (Voronoi partíció):** Vektorkvantálás esetén az R^k partíciói közül kiemelten foglalkozunk azokkal, ahol minden partíción belüli kódvektor olyan, hogy a partíció összes pontjához közelebb van, mint az összes többi kódvektor. Ezeket a partíciókat Voronoi partícióknak (Voronoi cellák) nevezzük.

A transzformációs kódolás

- A transzformációs kódolással az a célunk, hogy a bemenő jelet egy olyan jellé transzformáljuk, amelyiket adott bitszámmal kisebb kódolási hibával lehet tömöríteni.
- A transzformációt vektorokra végezzük, amely lehet egy skalár jelből kialakított blokk, vagy pedig eleve egy többdimenziós jel.
- A prediktív kódoláshoz hasonlóan a Benett-integrált vesszük alapul, amely szerint az optimális skalár kvantáló torzítása a jel prototípus sűrűségfüggvényétől és a szórástól függ (a Benett-integrált itt koordinátánként vizsgáljuk, hiszen azt skalár kvantálóra mondtuk ki).
- Akkor érdemes a transzformált jelet kvantálni az eredeti helyett, ha a transzformált jelek szórása jobban csökken az eredeti jelekéhez képest, mint amennyivel a prototípus sűrűségfüggvények tényezői nőnek
- **Menete:** a bejövő K dimenziós jelet egy A transzformáció után kvantáljuk, és a kvantált jelet az A^{-1} inverz transzformációval visszaállítjuk, és azt reméljük, hogy az A transzformáció jó megválasztásával kisebb lesz az optimális kvantáló torzítása.

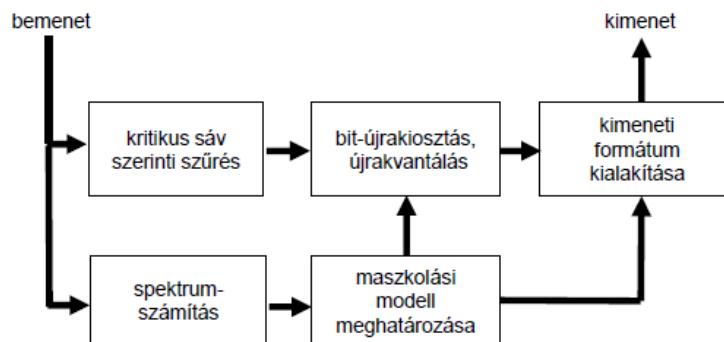
Decimálás és interpolálás

- Egy N mintaszámú jelet K sávra bontva NK mintát kapunk.
- A teljes frekvenciasávot K sávra bontva a sáv szélesség (a frekvenciabeli felbontás finomsága) egy részsávnyi lesz, vagyis a teljes jelkészletre nézve a frekvenciabeli felbontás finomsága az eredeti K -szorososa.
- Viszont a határozatlansági reláció alapján így az időbeli felbontás finomsága K -szorosával kisebb lesz, tehát minden K minta hordoz csak információt.
- **Decimálás:** Így K mintából elegendő csak 1-et megtartani (ezt a műveletet decimálásnak hívjuk, és a **jelölése** $\downarrow K$). Így végül is az N mintából szintén N minta lesz a részsávra bontás után.
 - Láttuk, hogy a kódoló minden részsávban K mintából csak 1-et tartott meg.
- A dekódoló a kódolási műveletek inverzét végzi el. Mivel a decimálás a kódolóban a részsávra bontást (sávszűrés) követi, ezért annak inverze, az **interpoláció** (jelölése: $\uparrow K$) a részsávokból való visszaállítás előtt hajtódik végre.
- **Kérdés,** hogy mi kerüljön a decimálás során elhagyott minta helyére a dekódoláskor? A **válasz:** nulla interpolációt kell végezni.

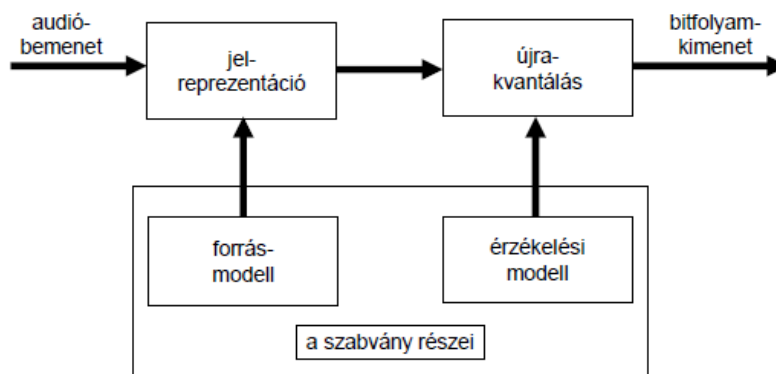
- Így a decimálás és interpolálás hatása olyan, mintha egy K mintánként periodikus $\dots 10^{K-1} 10^{K-1} \dots 10^{K-1} \dots$ jellel szoroztuk volna meg a részsáv tartalmát.
- **A decimálás és interpolálás hatása** olyan, mintha a részsáv K mintáját megszoroztuk volna a 10^{K-1} jellel.
- A szűrés \rightarrow decimálás \rightarrow interpolálás \rightarrow szűrés hatása ugyanaz, mint a szűrés \rightarrow szorzás \rightarrow szűrés hatása.

6. dia

Audiókódoló blokkvázlata

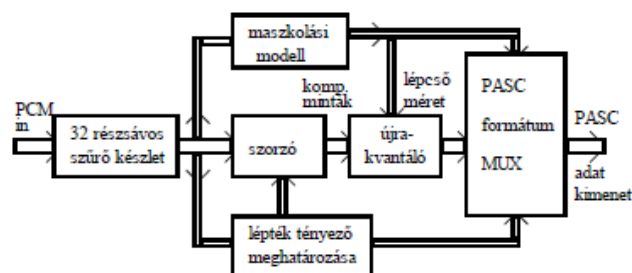

A hagyományos audiókódoló blokkvázlata

PASC (Precision Adaptive Sub-band Coding)

- Az egyik első bitsebesség csökkentési mód a DCC-kben (Digital Compact Cassette).
- A rögzítési adatsebesség: 384 Kbit/s
 - 48 KHz-es mintavételi sebesség, 18 bites minták
 - De megengedett a 44,1 és a 32 KHz-es mintavételi frekvencia is.
- A szükséges tömörítési tényező 0,22.
- Tisztán részsávós kódolás
- Továbbfejlesztési lehetőség: pl. MPEG-1 Layer I

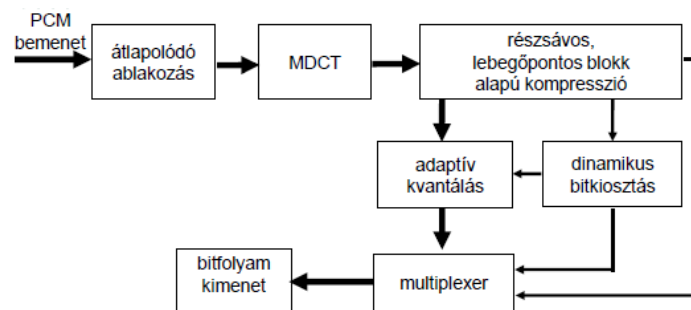
A PASC kódoló felépítése

ATRAC (Adaptive Transform Acoustic Coding)

- A MiniDisc céljaira fejlesztették ki.
- Hibrid kódolás:
 - részsávós kódolás
 - lebegőpontos normálás és újrakvantálás
 - módosított diszkrét koszinusz transzformáció
 - blokkhossz-logika: a tranziensek függvényében, az újrakvantálás elő- és utóvisszhangja maszkolható
- Transzformáció utáni koefficienseket továbbítja
- Tömörítési tényező: 0,2

AC-2 és AC-3 kódoló

- Az amerikai ATSC hangátviteli szabványa. Az AC-2 sztereo, míg az AC-3 sokcsatornás hangátviteli eljárás
- Átlapolódó ablakozás és MDCT
- TDAC (Time Domain Aliasing Cancellation)
- A részsáv együtthatóinak blokk alapú lebegőpontos normalizálása:
 - A blokk energiának az exponens részét továbbítják (vagyis $\log_2()$ függvényét)
 - Ebből adódik ki a jel logaritmus spektrumburkolója
 - A logaritmus spektrumburkolóból számítják a maszkot
 - A bit újra-kiosztás bemenő adata így a blokk exponensek (ebből számítható a maszk)
- A dinamikus bitkiosztás a dekóderben is lefut, ellentétben az eddig ismert kódolókkal. Így sokkal kevesebb adatot kell átküldeni (mint pl.: maszk prototípus alakja (4 db egyenes)).

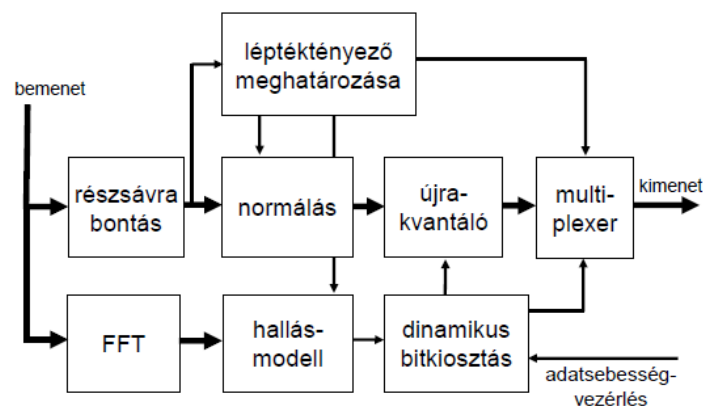
MPEG kódolás

- **Cél:** egységes digitális kép és hang redundancia csökkentő rendszer-család kidolgozása
- MPEG-1: "ISO/IEC 11172 Information Technology Coding of Moving Pictures and Associated Audio for Digital Storage Media at up to about 1.5 Mb/s".
- A következő **fő szempontokat** vették figyelembe:
 - kiindulási hangminőség a CD
 - különböző tömörítési fokok és hangminőség
 - az átviteli hibákkal szembeni védetség
 - kódolás/dekódolás bonyolultsága, késleltetési idő
 - kaszkadosíthatóság
- Munkájuk eredménye az MPEG szabványok 3. része, az audiókódolás
- Először az MPEG-1-ben, majd továbbfejlesztett változatai az MPEG-2 és MPEG-4 Audióban.

- Az MPEG-1-ben két fő vetélytárs:
 - MUSICAM (Masking pattern adapted Universal Sub-band Integrated Coding And Multiplexing)
 - Eureka 147, Philips, CCETT, IRT
 - elsősorban DAB (Digital Audio Broadcasting) célokra
 - ASPEC (Adaptive Spectral Perceptual Entropy Coding)
 - AT&T Bell Lab, Thomson, Fraunhofer Society
 - elsősorban ISDN célokra
- Összehasonlítás után a következtetés: célszerű bevezetni eltérő bonyolultságú és eltérő minőséget szolgáltató kódolási rétegeket

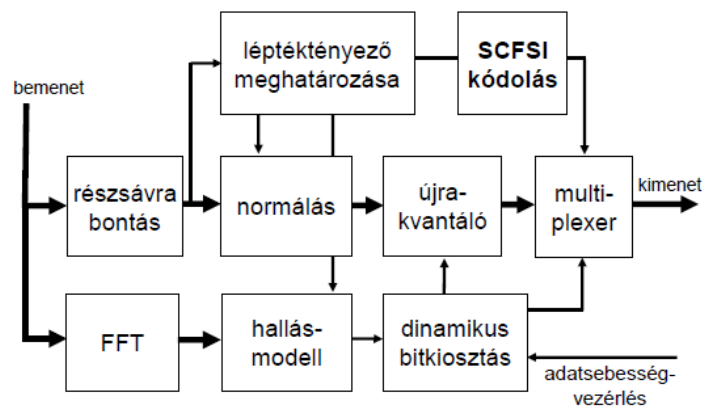
Az MPEG-1 Audio

- **Általános**
 - Mintavételi frekvenciák:
 - 48; 44,1; 32 KHz
 - Kimeneti adatsebesség csatornánként:
 - 32 - 384 Kbit/s között diszkrét lépésekben állítható
 - Csatornák:
 - mono, sztereo, kettős, kapcsolt-sztereo (joint stereo)
 - Csak a kimeneti adatfolyam szabványos
 - 3 réteg definiált:
 - különböző alkalmazások és adatsebesség tartományokra
- **Layer I**
 - A MUSICAM egyszerűsített változata
 - PASC-kal összevetve két különbség:
 - a kimeneti bitsebesség vezérlés lehetőségében
 - jobb felbontását biztosító FFT-ben
 - Főbb jellemzői:
 - kis komplexitás (a kóder és a dekóder oldalon egyaránt)
 - rövid kódolási/dekódolási időkéreltetés
 - nagy időfelbontás

- **Layer II**

- Az I. réteghez képest két ponton van eltérés:
 - lépték-tényező választási információ (SCFSI),
 - 1024 pontos FFT.
- Főbb jellemzői:
 - bonyolultabb kódoló a tömörítési hatékonyság növelése érdekében
 - kis komplexitású dekóder (aszimmetrikus)
 - rövid időkéleltetés (~45...50 ms)
 - editálhatóság, konstans kerethossz
 - erős bithiba védettség

1. **Részsávós szűrő analízis**

- 32 db azonos sáv szélességű részsáv, 750Hz sáv szélességgel (@48 kHz), sokfázisú szűrőkészlettel

2. **Léptéktényező-számítás**

- Alapegység a keret (keretidő = 24 ms @ 48 kHz), amely minden részsávból 36 mintát tartalmaz (összesen $36 \times 32 = 1152$ minta).
- Egy részsáv mintáit 12-esével egyszerre normálják (8 ms).
- A léptéktényező 6 bites, egy részsávban egy kerethez 3 db léptéktényező tartozik ($12 + 12 + 12 = 36$).
- Definiálnak egy ún. léptéktényező kiválasztási információt (**Scale Factor Select Information; SCFSI**) amely az egymás utáni léptéktényezőkből meglévő redundanciát csökkenti a kódoláskor (3 egymás utáni léptéktényező értéke részsávon belül alig tér el egymástól).

3. **Pszichoakusztikus modell**

- Minden részsávban meghatározzuk az éppen észrevehető zajküszöböt (ezt maszknak nevezzük) és a jel nagyságát. Eredményként részsávonként a jel-maszk arányt kapják

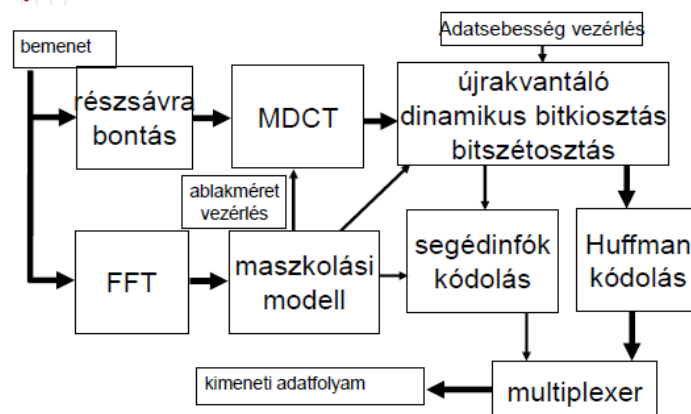
1. **FFT számítás** (adatok 48 kHz esetében):

- 1024 pontos (21,3 ms hosszú), 16 komponens / részsáv
- Hann-ablakfüggvénnyel, 100%-os átlapolódással,
- A frekvencia felbontás: $48\text{KHz} / 1024 = 46,875 \text{ Hz}$

2. **Szintszámítás minden FFT-komponensre.**

3. **Csendszint-megfontolás:**

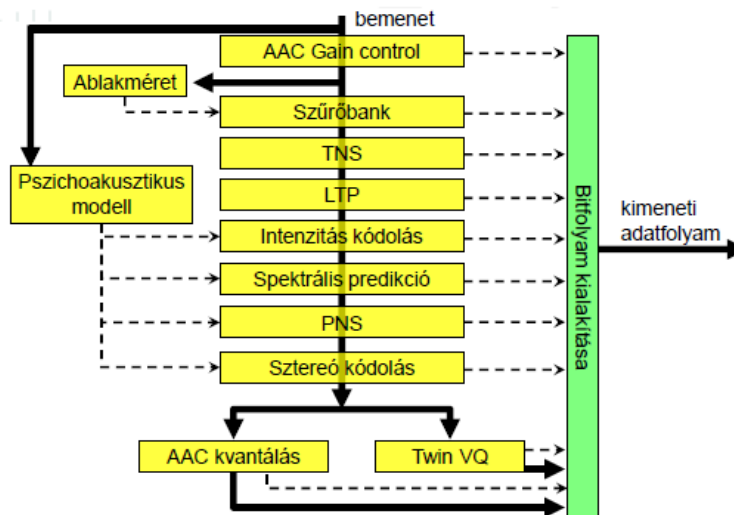
- Minden részsávban minden komponensre egy táblázat, tartalmazza a hallhatósági küszöböt, pl. 46 Hz-re 42,1 dB, vagy pl. 3 kHz-re -4,45 dB, de pl. 15 kHz-re 51,04 dB.
 - 96Kbit/s felett minden értékből 12 dB-t el kell venni (!)
 - Elhagyjuk a maszk alatti komponenseket.
- 4. Tonalitás:** kritikus sávokon belül a maximumok megkeresése: a tonális komponensek megjelölése, a nem-tonális komponensek megkeresése
 - 5. Tonalitás és nem-tonális maszkolók megkeresése:**
 - A maszkoló komponensek számának csökkentése
 - Több, kritikus sávon belüli maszkoló komponens által okozott együttes maszk meghatározása
 - 6. Részsávonkénti egyedi maszkolási görbék meghatározása**
 - 7. Teljes maszkolási görbe meghatározása**
 - 8. Részsávonkénti minimális maszk meghatározása**
 - 9. Jel-maszk arány számítása részsávonként**
- **Layer III**
 - Jelentősen eltér az első kettő rétegtől
 - ASPEC, MUSICAM leghatékonyabb elemeiből
 - Részsávonkénti 12 vagy 36 pontos MDCT: a transzformációs ablakméret vezérelhető
 - Huffman-kódolás
 - Adaptív bitsebesség-vezérlés
 - További átmeneti tárolási igény
 - A kódolás/dekódolás késleltetési ideje megnövekszik
 - **Legfontosabb jellemzői:**
 - bonyolult kóder- és dekóderfelépítés (off-line kódolás)
 - rendkívül hatékony tömörítés
 - ott használják, ahol a hatékony tömörítésen, és a nagyon kis bitsebességen van a hangsúly

Az MPEG-2 Audio

- **Általános**
 - **LSF (Low Sampling Frequency):**
 - kisebb mintavételi frekvenciák felé való kiterjesztés

- A hang érzékelési entrópiája nem függ a mintavételi frekvenciától: a lehallgatási tesztek szerint sokkal kevésbé zavaró a sávkorlátozás hatása, mint a kódolásból adódó melléktermékek megjelenése
- Ezért új mintavételi frekvenciák: 16, 22.05 , 24 kHz
- A kódolási nyereség megnő, ugyanakkora bitsebesség mellett a szubjektív minőség javul
- A hang minőség 64 kbit/s alatt lényegesen jobb lesz
- A kódolás közel azonos az MPEG-1 Audióval
- Az LSF hátránya a durvább időfelbontás, így a tranzienseket nehezebb lekezeln
- A kvantálási zaj elő-visszhangja hallhatóvá válhat
- A kóder és a dekóder könnyen implementálható
- **BC (Backward Compatibility):**
 - **visszafelé kompatibilis többcsatornás rendszer**
 - MPEG-1 kompatibilis többcsatornás kiterjesztése.
 - A surround (3/2 és 5+1) zenei műsorok és a több nyelvű átvitel biztosítására.
 - Visszafelé (backward) kompatibilitás:
 - a többcsatornás bitfolyamból egy szabványos MPEG-1-es
 - dekóder képes legyen a 2/0 sztereo előállítására
 - Lefele (downward) kompatibilitás:
 - a 3/2 hanganyagot kevesebb számú hangcsatornán (5+1, 3/2,
 - 3/1, 3/0, 2/2, 2/1, 2/0, 1/0) is lehessen hallgatni
 - Előre (forward) kompatibilitás:
 - az MPEG-2 dekóder képes legyen dekódolni az MPEG-1-es bitfolyamot
 - A kompatibilitás követelmény: komoly hátrány
- **AAC (Advanced Audio Coding):**
 - **visszafelé nem kompatibilis többcsatornás rendszer**
 - **Főbb célkitűzései:**
 - Sok mintavételi frekvencia támogatása (8-96 KHz).
 - Csatornakiosztásra az 1/0-tól kezdve az 5+1-ig minden értelmes kiosztást megenged
 - Eredetnél kevesebb számú csatornán is reprodukálható legyen
 - Nagy bitsebesség-megtakarítás, a kompatibilitás árán is
 - Az „eredetitől megkülönböztethetetlen” minőség 384 kbit/s (5 csatorna esetében)
 - 1996. nov. 320 kbit/s (5 csatorna bitsebesség mellett) „az eredetitől megkülönböztethetetlen” minősítést kapta az EBU szerint.

- **Szűrőbank- és blokkméretválasztás**
 - Időtartomány → Frekvenciatartomány
 - Transzformáció: MDCT
 - Blokkméret:
 - stacionárius szakasz: 2048 minta
 - tranziens szakasz: 256 minta
 - A blokkok 50%-ban átlapolódnak
 - Különböző blokkméret átlapolása: az első és utolsó 8 rövid keretre külön-külön speciális ablakot definiáltak
- **TNS (Temporal Noise Shaping)**
 - A transzformáció utófeldolgozási lépése (csak hosszú blokkra):
 - Az MDCT spektrumot szűrik a kvantálás előtt, azaz szűrt MDCT spektrumot kvantálnak, nem pedig az eredetit.
 - Elküldik a használt szűrőegyütthetőket
 - Jelenlegi implementációk (MPEG-2 AAC, MPEG-4 GA): a spektrumot különböző régiókra osztjuk, mindegyiknél 3 szűrő közül lehet választani
 - A TNS egy kereten belüli dinamikus kódolás (ellentétben a spektrális predikcióval): Frekvenciatartománybeli szűrés, amely célja a kvantálási zaj alakjának időben változó átformálása a hallás számára kedvező módon
- **(Adaptív) spektrális predikció**
 - Egy tonális tartalmú hang spektrumának megfelelő részei általában több kereten keresztül azonosak vagy nagyon hasonlóak.
 - A frekvenciatartománybeli mintákat a két megelőző keretből becsüljük és a predikciós hibát visszük át (keretek közötti adaptív predikció).
 - Skálafaktor tartományokként ki-be kapcsolható, egyébként adaptív a prediktor együtthető meghatározása.
 - Csak hosszú blokkokra használható, a rövidre nem, ekkor automatikusan kikapcsolt (hiszen tranziens jellegű a szakasz, nem tonális).

- **PNS: Perceptual Noise Substitution**
 - A zajok általában egyformák
 - A zaj „színének”, paramétereinek visszaállítása kis sebességen alacsony prioritású
 - Lépései:
 - Zajdetektálás minden skálafaktor sávban
 - Ahol csak zaj van: zaj paraméterek kódolása
 - Ahol nem csak zaj: az eredeti kódolás
- **Többcsatornás kódolás**
 - Középcsatornás sztereó:
 - Előállítják a monó és a különbségi jelet
 - Minél inkább monó jellegű a jel, annál hatékonyabb.
 - Inkább magasabb sebességen használják
 - Intenzitás/kapcsolt csatornás kódolás:
 - Közös spektrum részek, hang + irány elven kódolva
 - Inkább alacsonyabb sebességre
 - Függetlenül összekapcsolt csatornák: azonos ablakméret váltás, a transzformáció előtt keverhetők az együtthetők
 - Függetlenül összekapcsolt csatornák: tetszőleges ablakméret minden csatornán, csak időtartományban keverhetők az együtthetők

Az MPEG-4 Audio

- **Célkitűzése**
 - Interaktív multimédia célokra
 - Minden értelemben léptékelhető kódolási módok alkalmazása és definiálása
 - A beszéd és a zene és minden egyéb audió objektum-orientált kezelése
 - Az audió objektum fogalmának bevezetése
 - Javított minőségű hangátvitel és kódolás
 - Az addig élesen elkülönülő minőségi hangkódolás, a beszéd forráskódolás, valamint a szintetikus zene együttes, integrált kezelése
- Az MPEG-4 által felkínált eszközkészlet: szabadabban konfigurálható adott célra, alkalmazásra, adott alkalmazás több komplexitási szintjéhez egyaránt
 - **Bitsebesség-skálázás:** Kis sávszélesség esetén az alacsony sebességű vevők csak a kis sebességet használják, míg a komplexebb vevők mindkét bitfolyamot
 - **Sávszélesség-skálázás:** A kis sebességű bitfolyamba a spektrum alkalmazás szempontjából “fontosabb” részét kódoljuk, hogy ezt az egyszerűbb vevők is dekódolni tudják
 - **Kódoló-komplexitás skálázás:** Különböző komplexitású kódolásokat tesz lehetővé a kódolóban
 - **Dekóder-komplexitás skálázás:** Különböző komplexitású dekódolásokat tesz lehetővé ugyanabból a bitfolyamból

7. dia

A képdigitalizálás előnyei

- jel-zaj viszonyt nem befolyásolja a tároló és az átviteli közeg
- másolásakor nincs minőségromlás
- könnyen integrálható a digitális hang és kép tetszőleges adattal
- könnyű a titkosítás
- számítástechnikai alkalmazások, multimédia

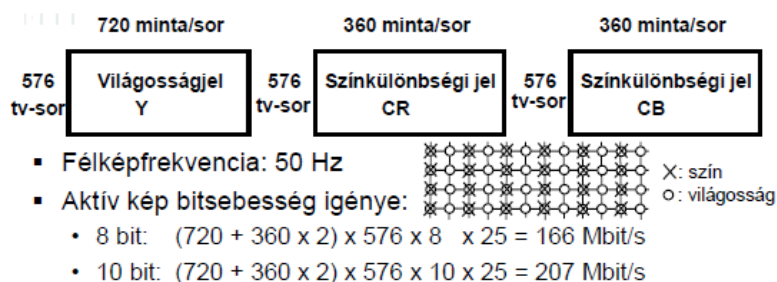
Stúdiótechnikai színek, mintavételezés

- A televíziós jel mintavételezése során a mintavételi frekvencia és a mintánkénti bitek száma a legfontosabb.
- A stúdiótechnika jelenleg szinte kizárólagosan az ún. komponens jeleket (Y,CR,CB) használja.
- A világosságjel mintavételi frekvenciája normál azaz 4:3-as képméret-arányú esetben: 13,5 MHz, míg a két színkülönbségi jel mintavételi frekvenciája: 6,75 MHz.
- 16:9-es képméretarány esetén 18 MHz.
- De különböző egyedi alkalmazástól függő frekvenciákat is használnak.

Tömörítés szükséges

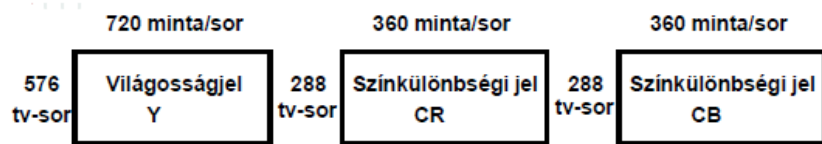
- Ezt tárolni nagyon nehéz (pl. D1, D5).
- De továbbítani szinte lehetetlen (sávszélesség).
- Az első digitális videó átemelések 140 Mbit/s-ot használtak (ETSI 140 tömörítés).
- Majd az ETSI 34 Mbit/s-os kódolás következett.
- Az adatsebességet csökkenteni kell!

ITU-R- BT. 601 4:2:2 stúdióformátum

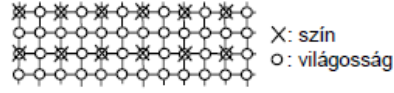

- Teljes bitsebesség igény: a teljes tartalmat mintavételezzük
- Y jelre: 13,5 MHz mintavételi frekvencia
- Cr és Cb jelre: 6,75 MHz mintavételi frekvencia egyenként
- Másodpercenként így 27M darab minta (kép+szinkron tartalom is)
- **Bitsebesség: 8 bit: 216 Mbit/s 10 bit: 270 Mbit/s**

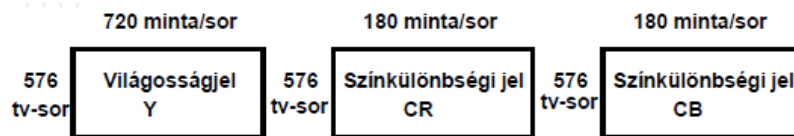
4:2:0 formátum (MPEG, DVC, JPEG)

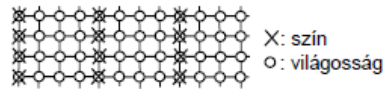
- Félképfrekvencia: 50 Hz
- Aktív kép bitsebesség igénye:
 - 8 bit: $(720 \times 576 + 360 \times 288 \times 2) \times 8 \times 25 = 124 \text{ Mbit/s}$

4:1:1 Komponensformátum (PAL, DVC, JPEG)

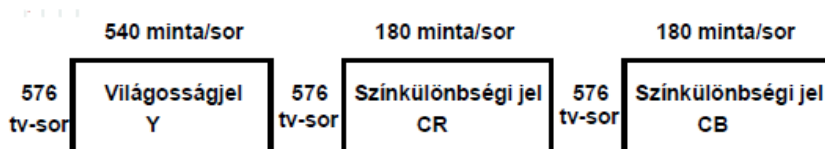

- Félképfrekvencia: 50 Hz
- Aktív kép bitsebesség igénye:
 - 8 bit: $(720 + 180 \times 2) \times 576 \times 8 \times 25 = 124 \text{ Mbit/s}$

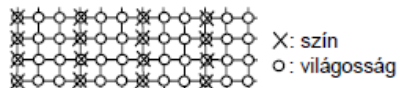

- Megjegyzés: ugyanannyi minta, mint 4:2:0 esetén, mert
 - az Y jel mérete továbbra is 720 x 576
 - 4 darab Y-ra változatlanuk 1 db Cr és Cb jut

3:1:1 formátum (Non-linear Editing System)

- Félképfrekvencia: 50 Hz
- Aktív kép bitsebesség igénye:
 - 8 bit: $(540 + 180 \times 2) \times 576 \times 8 \times 25 = 103,7 \text{ Mbit/s}$

- Összehasonlítás az 576 soros 4:1:1 rendszerrel:
 - soronként ugyanúgy 180 Cr és Cb komponens van,
 - az Y komponensből lett kevesebb a 4:1:1-hez képest (540 / 720 vagyis 3 / 4)

Képtömörítés: redundancia

- Statisztikai redundancia: a képpontok (pixelek) adott környezetén belül (képen belül és időben is) hasonlóak.
- Az emberi látás tulajdonságai: a videojel az emberi látórendszer (HVS: Human Visual System) számára lényegtelen részleteket is tartalmaz, amely eltávolítható. Tömörítéskor kihasználjuk a HVS tulajdonságait (részletek észrevétele, mozgás követése).
- A mozgóképben rejlő redundanciák (konkrétan):

- Térbeli: Intra-frame (kép) és Intra-field (félkép) kódolás,
- Időbeli: Inter-frame kódolás (képek közötti).

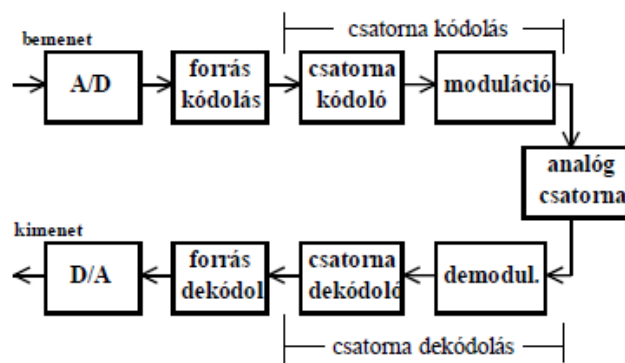
Veszteséges képkódolás minősége

- Veszteséges kódolás minősítése:
 - Objektív úton:
 - MSE (Mean Square Error)
 - Peak SNR
 - Szubjektív úton (MOS = Mean Opinion Score)
 - Olyan egzakt pszichofizikai mérőszám, amely a HVS összes tulajdonságát figyelembe veszi jelenleg NINCS!

Bitsebesség (bit rate) definíciók

1. Bitsebesség = képen belüli bitek (átlagos) száma
[bit/pixel, bpp], (álló és mozgó képre is),
 2. Bitsebesség = másodpercenként továbbított bitek száma
[bit/sec], (mozgó képre).
- **Kódolási technikák:**
 - Veszteségmentes:
 - változó szóhosszúságú kódolás
 - futamhossz kódolás
 - Veszteséges:
 - alul-mintavételezés
 - kvantálás
 - vektor-quantálás
 - stb.

Digitális csatornamodell

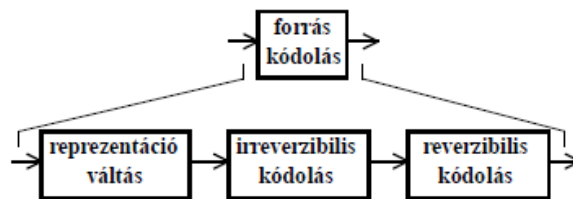

Forráskódolás

- Figyelembe vesszük a forrás és a nyelő tulajdonságait, eltüntetjük a forrás redundanciáját, a nyelő számára szükséges információt hagyjuk meg, a cél: a nyelő "ne vegyen észre semmit a kódolási zajból".

Csatornakódolás

- A csatorna átviteli tulajdonságait figyelembe véve választunk modulációs eljárást és hibavédelmi algoritmus.

A forráskódolás összetevői

- Az új ábrázolási síkban kevesebb redundancia. Fajtái:
 - DPCM, predikció
 - transzformációs kódolás
 - részsávos kódolás
 - mozgáskompenzáció
- Irreverzibilis kódolás:
 - A pontosság csökkentése, a „lényegtelen” részek eltávolítása, megjelenik a kvantálási hiba, az elérhető kompressziós tényező nagy.
 - Megjelenési formái:
 - kvantálás
 - térbeli, időbeli alul-mintavételezés
- Reverzibilis kódolás:
 - Általában hatékony kódszó kijelölés, limitált kompressziós tényező, a jel reprezentáció redundanciáját csökkenti.
 - A leggyakrabban alkalmazott megoldások:
 - változó szóhosszúságú kódolás (VLC: Variable Length Coding),
 - futamhosszkódolás (RLC: Run-Length Coding).

A GIF-KÓDOLÁS

- **A GIF87a tömörítés**
 - A GIF87a egyetlen palettás képet tömörít veszteségmentesen.
 - **Paletta** méret: 1, 2, 4, 8 bit
 - Paletta színei: 24 bites RGB-ből
 - **Algoritmus:** Lempel-Ziv-Welch (LZ-78 Welch-féle kiterjesztése)
 - Max. 4096 (12 bit) kódszó, benne két kivételes szimbólummal:
 - **törlés szimbólum:** a szótárméret progresszíven növekszik, maximális értéke 4096, de ezután a módszer statikussá válik (a szótár nem nő tovább). Ha azonban a tömörítés hatékonysága romlani kezd, akkor a szótár kiüríthető (a kiürítést ez a kód jelzi a dekódernek) és így ismét adaptívvá válik a tömörítő.
 - **adatvég szimbólum:** ez a szimbólum jelzi, hogy elértük az utolsó képpontot. Elvileg felesleges, hiszen a képméretet tudjuk, és ez abból is kiderülne, mégis a hibadetektálás céljából szerepel.

- **A GIF89a tömörítés**
 - A GIF87a kiegészítése több új funkcióval, például:
 - a paletta egy színe 100%-osan transzparens lehet
 - mozgókép egymás utáni kockái lehetnek egy fájlban:
 - van egy globális képméret, a képek ezen belüli téglalapok (nem kötelező a teljes képet kitölteni, elég csak azt a téglalapot elküldeni, ahol változás történt)
 - megadható, hogy hány msec-ig kell egy képet kirajzolni
 - megadható, hogy új kép esetén mi legyen a régivel:
 - az új felülírja a régít (transzparens képpontok lehetnek, így az álló részek maradhatnak)
 - a régi képet egy háttérszínnel töröljük
 - a régi kép előtti képet állítjuk vissza
- **Alternatív letapogatás (GIF)**
 - **Lépései:**
 1. először minden 8-dik sort olvassuk ki ($y \equiv 0 \pmod{8}$)
 2. ezután minden 4-dik sort olvassuk ki, ha már az előző körben kiolvastuk a sort, akkor azt nem kell még egyszer végigolvasni ($y \equiv 4 \pmod{8}$)
 3. ezután minden 2-dik sort olvassuk ki, ha már az előző körben kiolvastuk a sort, akkor azt nem kell még egyszer végigolvasni ($y \equiv 2 \pmod{4}$)
 4. ezután minden páratlan sorszámú sort ($y \equiv 1 \pmod{2}$)

A JPEG veszteségmentes tömörítő

- Veszteségmentes prediktív differenciális kódolás a szomszédos minták alapján
- A predikciós hibát tömörítik Huffman- vagy aritmetikai kódolóval
- A becslés a képen belül már dekódolt mintákon alapul az alábbiak szerint:
 - A becslésben a bal (nyugati) szomszéd, az előző (felső) sorban lévő szomszéd (északi), illetve e kettő szomszéd közös szomszédja (észak-nyugati) használható.
 - 8 különböző becslőfüggvény van
 - A képet tartományokra lehet osztani, a becslőfüggvény a tartományon belül nem változik, kivéve a bal és felső széleket.

A JPEG prediktorai

- Összesen 8 prediktort használ
- A becslőfüggvény a tartományon belül nem változik, kivéve a bal oldali oszlopot, illetve a legfelső sort, itt mindig a P_1 , illetve a P_2 prediktor használandó.

0	0	0	1	0	0	1	0
0	?	0	?	1	?	0	?
P_0		P_1		P_2		P_3	
-1	1	-½	½	-½	1	0	½
1	?	1	?	½	?	½	?
P_4		P_5		P_6		P_7	

A PNG-kódolás (Portable Network Graphics)

- Palettás, szürkeskálás és RGB képekre
- A GIF és a veszteségmentes JPEG kódoló jellemzőit ötvözi
- Működése:
 - max. 8 bites komponensekre bontás
 - képpontok letapogatása
 - predikció a szomszédos mintákból
 - predikciós hibát az LZ77-tel tömöríti: szótárméret \approx 32 kByte
 - Huffman-kódolás
- **Alternatív 2D letapogatás (PNG)**
 1. letapogatási kör: egy képpont egy 8x8-as területnek felel meg
 2. letapogatási kör: 4x8-as
 3. letapogatási kör: 4x4-es
 4. letapogatási kör: 2x4-es

Letapogatási kör sorszáma	1	2	3	4	5	6	7
1 képpont által reprezentált tartomány az eredeti képen	8x8	4x8	4x4	2x4	2x2	1x2	1x1

- A letapogatás megadható egy 8x8-as területen belül, ez alapján a teljes képre kiterjeszhető a letapogatás.

1	6	4	6	2	6	4	6
7	7	7	7	7	7	7	7
5	6	5	6	5	6	5	6
7	7	7	7	7	7	7	7
3	6	4	6	3	6	4	6
7	7	7	7	7	7	7	7
5	6	5	6	5	6	5	6
7	7	7	7	7	7	7	7

- PNG prediktorai

- Összesen 5 prediktort használ
- 4 db szomszédságon alapuló lineáris prediktor

0	0
0	?

P₀

0	0
1	?

P₁

0	1
0	?

P₂

0	1/2
1/2	?

P₃

- Az 5. prediktor a Paeth prediktor:

a	f
b	?

P₄

$$p = b + f - a$$

$$D_x = |p - x| = |b + f - a - x|$$

$$P_4(b, f, a) = D_b \leq D_a \text{ és } D_b \leq D_f$$

$$? b : D_f \leq D_a \quad ? f : a$$

A JPEG P₄ prediktorának becslése

Segédfüggvény: távolság mérték

A P₄ prediktor becslése